

СИНТЕЗ В МИСТЕЦТВ СЦЕНІЧНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

Анотація. У статті проведено дослідження проблеми синтезу tap dance і modern танцю. Поєднання різних стилів та технік у хореографічній виставі «Макс і Ло». Організація та впорядкування хореографії відповідно з драматургічним розвитком вистави. Розкриття емоцій, почуттів та думок у хореографічних образах вистави «Макс і Ло» за допомогою tap dance і modern. Визначення сутності синтезу у сучасній хореографії. Візуалізація літературного твору «Макс і Ло». Новаторство в українській хореографії. Об'єднання різних видів танцю в єдине ціле. Висвітлення нових якостей сучасного хореографічного мистецтва. Осмислення та визначення ролі синтезу мистецтв видатними європейськими та українськими діячами хореографії. Здійснено опис ключових понять. Розглянуто характерні особливості tap dance і modern танцю, а також можливості функціонування синтезу стилів у хореографії XXI століття.

Ключові слова: синтез, tap dance, modern, мистецтво, танець, хореографія, новаторство в хореографічному мистецтві, вистава, сучасна хореографія, види та напрямки хореографії, джаз-танець.

Lukaashov Valentyn

Ivan Franko National University of Lviv

SYNTHESIS IN THE ARTS OF STAGE CHOREOGRAPHY

Summary. In the article was held an experiment of the problem of synthesis of tap dance and modern dance. Research of synthesis of modern dance and tap dance in scientific works, which are dedicated to choreographic art of leading artists and scientists of choreographic art of Ukraine and world. The lightning of modern choreography as kind of dance art based on an innovative concept, an original plot, unconventional dramatic construction and means of artistic expression. Combination of different styles and techniques in the experimental play 'Max and Lo' based on a book by Sergey Ostapenko 'четырёхчастные рассказы'. Organization and arranging the choreography according to dramatic development of the play. Searching a new means of expression, genre diversity, abandonment of some traditional ballet forms and cliches that create the ground for innovation in modern Ukrainian choreography and allow choreographers to prove themselves in the newest, not previously synthesized styles. Using a new images and ideas, the formation of its plastic language, searching a new decisions, which allow not to be limited to one system. Disclosure of the emotions, feelings and thoughts in choreographic images of the play 'Max and Lo' using tap dance and modern dance. Definition of the essence of synthesis in modern choreography. Visualization of a literary work 'Max and Lo'. Innovation in Ukrainian choreography. Combining different styles into the whole. Illumination of new qualities of modern choreography. Comprehension and definition the role of art synthesis of prominent European and Ukrainian figures of choreography. Exploring synthesis in choreography to understand the choreographic text and dance language spoken by the author. Incarnation of means that will allow the director to convey the choreography so that the viewer can clearly imagine the world, which was reflected by the author. Describe the key concepts of tap dance and modern. Reflection of the characteristic features of tap dance and modern dance, as well as the possibilities of functioning of the synthesis of styles in the choreography of the XXI century.

Keywords: synthesis, tap dance, modern, art, dance, choreography, innovation in choreographic art, performance, contemporary choreography, types and directions of choreography, jazz dance.

Постановка проблеми. Синтез різноманітних хореографічних видів та напрямків у XXI столітті дуже різноманітний. Поєднання двох протилежних за своїми зображально-виразними засобами стилів танців вже не є свого роду новаторством хореографів. Існує багато факторів і новітніх прийомів, що балетмейстери ще не використовували. На сьогоднішній день синтез модерн-танцю та теп-танцю мало досліджений у наукових працях присвячених хореографічному мистецтві. Пошук нових засобів виразності, жанрової різноманітності, відмова від деяких традиційних балетних форм та кліше створюють ґрунт для розвитку новаторства в сучасній українській хореографії та дають змогу хореографам проявити себе у новітніх, раніше не синтезованих, стилях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За основу даного дослідження стали вивчення та аналіз творчої діяльності провідних митців та науковців хореографічного мистецтва

України та світу, а саме: М. Бежара, А. Дункан, В. Конена, Н. Шереметьєвської, С. Наборщиковой, Д. Сарабьянова, О. Чепалов, О. Плахотнюк.

Н. Шереметьєвська у своїй працях розглядає історію виникнення степ-танцю в Америці у середині XIX століття та становлення естрадного танцю у пострадянському просторі XX століття [4].

Французький хореограф та балетмейстер Морис Бежар, у своїй мемуарах висвітлює ставлення сучасного балету XX століття. Підкреслює думку, щодо поєднання різних хореографічних напрямків, стає одним із джерелом, що народжують нові стилі у хореографії [1].

В. Конен вивчає формування джазу, як музичально-виразної системи, розглядає процес виникнення нових музичальних видів і жанрів [2].

Український дослідник сучасної хореографії а саме джаз-танцю О. Плахотнюк у своїх працях висвітлює питання стилів та напрямків хореографічного мистецтва та їх синтезу. Особливу увагу він приділяє характеристиці джаз-танцю

та його властивості синтезувати з різноманітними видами мистецтва [10, с. 13–19].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми: синтез модерн танцю і теп-танцю як діалог між літературою і танцем.

Формулювання цілей статті: визначити сутність синтезу у сучасній хореографії; здійснити опис ключових понять та розвитку tap dance і modern dance; виявити характерні ознаки синтезу tap dance і modern dance.

Мета статті: дослідити метод синтезу двох жанрів: tap dance та modern dance.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема синтезу в мистецтві, що освітлюється на сторінках багатьох мистецтвознавчих видань минулого і сучасності, має статус глобального питання, що охоплює усі сфери і сторони соціального буття й розуміння сприйняття мистецтва. Сучасна хореографія – вид танцювального мистецтва, в основі якого лежать новаторський задум, оригінальний сюжет, нетрадиційна драматургічна побудова композиції та засоби художньої виразності.

Як вказує мистецтвознавець, фахівець з історії російського і радянського образотворчого мистецтва Д. Сарабьянов: «Коли виникає питання про синтез мистецтв, важкою проблемою виявляється формулювання цього поняття. Його легко описати, але не сформулювати» [7, с. 49].

В той же час український дослідник джаз-танцю О. Плахотнюк зазначає: «Тенденція до синтезу мистецтва має значно більшу сферу дії, ніж простір театру, бо може моделювати тип культури загалом, ставити одною з визначальних характеристик окремих жанрів (зокрема, джазового мистецтва). Тенденція до синтезу мистецтв у джаз-танці народжує таку категорію, як театральність, що є його наслідком, скеровує хореографічну композицію в бік театральності мистецтва і видовища» [19, с. 62].

Сьогодні вже можна сміливо визначити, що джаз-танець має в собі коріння афро-американського танцю, менестрел-шоу (the minstrel-show), європейського танцю (ірландської жиги, іспанської спатердо, російської «дрібущки»).

І можна запропонувати та розробити певну класифікацію джазового танцю, а саме: теп-данс; класичний джаз-танець; contemporary jazz-dance; шоу-джаз-танець (бродвей-джаз); афро-джаз-танець; джаз-фольк-танець; стріт-джаз-танець (street-jazz dance) [15, с. 182].

Саме з'єднання різних видів танцю в єдине ціле веде до виникнення деяких нових якостей сучасного хореографічного мистецтва. Згідно із затвердженням балетного критика С. Наборщикова, синтез в мистецтві викликаний до життя «потребою зафіксувати різноманіття світу за допомогою різних художніх мов» [6, с. 3]. В тому числі О. Плахотнюк, зазначає «Специфіка джазового танцювального мистецтва розкривається через манеру відтворення та реалізації його самими авторами (балетмейстерами, постановниками), виконавцями, тут джаз-танець і академічний балетний театр мають спільність у сприйнятті його глядачем, що підпорядковані музиці і танцю, художньому задуму, через індивідуальність його творців» [19, с. 169].

У мистецтві балетної хореографії роль синтезу, передусім, була осмислена і визначена її

видатними діячами. Так, М. Бежар ще в середині минулого століття підкреслював, що танець «саме в зіштовхуванні і змішенні різних хореографічних напрямів і видів мистецтва народжує нові стилі, охоплює нові країни і нових глядачів» [1, с. 89]. «І. Кіліан називав себе «еклектикою», яка прагне до об'єднання сучасного і класичного танцю [8, с. 250]. «Вони повинні мирно співіснувати, доповнюючи один одного своїми фарбами», – доводив хореограф» [8, с. 250].

М. Каннінгем ввів в постановки балетів імпрізаційний початок і випадковості рухів. Він зробив більше, ніж будь-який інший хореограф, щоб продемонструвати, що танець може бути класичним, в той час як він в більшості випадків далекий від балету. «Двозначність» і «поезія» були серед улюблених слів пана М. Каннінгема, коли мова йшла про хореографію. Для цього напряму характерні емоції духовної самотності, а також якість, що народилася під впливом східної філософії: нерухомість в русі і рух в нерухомості. Упродовж багатьох років хореографи намагаються знайти нові методи вираження емоцій. Використовуючи різну танцювальну техніку і стилі, вистави та мюзикли особливий зміст. Танцюристи демонструють на сцені не лише рівень володіння пластичною культурою тіла, але і несуть в цю пластику внутрішній, ідейно-образний початок. Синтез, як творчий метод в мистецтві сценічної хореографії, дозволяє балетмейстерам створювати оригінальні хореографічні постановки, насичені множинними сенсами та ідеями [10].

Теп-танець (tap dance) у дослівному перекладі танець зі стуком його також називають степ, чечітка. Назва «степ» походить (англ. step – крок) однак у західній хореографії цей термін невідомий, натомість широко вживається теп (англ. tap – «стукати», «легкий стукіт»). Характерною особливістю танцю є ритмічна ударна робота ніг; як звичай виконується в спеціальному взутті, підбитим металевими пластинами (втім, металеві пластини – це вже завоювання нового часу) [3; 15, с. 182].

Теп-танець – стиль у сучасній хореографії; його характерні риси: акцент на індивідуальну майстерність, імпрізаційність та чіткий удар і ритм, легкість, незначна робота корпусу порівняно з ногами, які відповідають за головну техніку. Теп зазнав впливу афро-американського, російського та ірландського «ударного» танцю. В. Конен дає характеристику виконавця теп-танцю: «тіло залишалось у строго контрольованому врівноваженому стані, руки висіли як безформні ганчірки. Уся енергія танцівника, вся його феноменальна майстерність і швидкі темпи втілилися в роботі ніг, в особливості стопи. Точні синхронні акценти, виконані п'ятою однієї ноги і пальцями іншої...» [2, с. 111]. У пострадянському суспільстві цей танець мав назви степ, чечітка. Теп-танець переживав різноманітні часи за період свого існування з неймовірної популярності початку ХХ століття до майже забуття у 50-70-их роках ХХ століття [18]. В часопису «Америка» за червень 1985 року, зазначалось про новий пік популярності теп-танцю в Сполучених Штатах Америки: «Теп-танець був вельми популярним видом танцювального мистецтва в американському кіно і в бродвейських мюзиклах в 30-40-х роках ХХ століття, але в останні десяти-

ліття вона майже зникла з підмостків і з екрану. Нині теп-танець переживає новий розквіт і знову захоплює сцени [18].

Слід наголосити на внесок українських митців зі Львова у розвиток теп-танцю, Шереметьєвська відзначає, що в довоєнному Львові було багато джазових концертів: «до прикладу, Львівський теп-джаз Г. Варса, завершував свої виступи піснею «Чекаємо вас у Львові», яку всюди співали... до речі, в складі джазу був чудовий степіст» [4, с. 68].

Згідно досліджень О. Плахотнюка, «в сучасній Україні активно розвивається і пропагується джаз-танець як сучасний напрям хореографічного мистецтва. Це спостерігається на прикладі кількох змістовно виражених в хореографічному мистецтві України осередків джаз-танцю, а саме львівського, рівненського, харківського, та київського. При спільності для них джазово-танцювальної основи їх відрізняють яскраві регіональні «діалектні» риси, що дають підстави очікувати збагачення форм і засобів джаз-танцю в майбутньому» [19, с. 161]. Сьогодні теп-танець вивчається у ряді навчальних закладів: Київській державній академії керівних кадрів культури, Київському педагогічному Університеті імені Михайла Драгоманова, Рівненському державному гуманітарному університеті, Львівському національному університеті імені Івана Франка, та інших навчальних закладах. Одним із популярних видів сучасного джаз-танцю став бродвей-джаз. Цей стиль виник ще в 20-ті роки ХХ століття, в той час, коли джазовим танцем стали займатися професійно. Танцювальна техніка джаз стала наслідком величезної популярності бродвейських мюзиклів і взяла свою назву від нью-йоркської вулиці Бродвей, де і знаходиться знамениті театри. Для американців мюзикл став справжнім святом і виділився в окреме театральне мистецтво, а танець в ньому був обов'язковим елементом. Бродвей-джаз припускає виконання танцювальних номерів з відомих мюзиклів [3; 19, с. 152–161]. Це дуже енергійний, зворушливий і емоційний стиль, який вимагає від виконавців-акторів володіння не лише хореографічною технікою для професійного виконання танцювальних па, неповторності, виразності, а і високим рівнем акторської майстерності, часом і володіння вокальними даними, що вимагає втілення на сцені художнього образу у відповідності до драматургії літературного першоджерела.

Модерн танець – цілком є продуктом культурно-мистецьких тенденцій ХХ століття. У дослівному перекладі модерн-танець – сучасний танець. Надалі цей термін став власним ім'ям для напрямку у сучасній хореографії. Ця система танцю пов'язана з іменами великих виконавців і хореографів. На відміну від джазового або класичного танцю цей напрям створювався на основі творчості тієї або іншої конкретної особи. У танці-модерн істотною є спроба виконавця збудувати зв'язок між формою танцю і своїм внутрішнім станом. Більшість стилів модерн танцю сформувалися під впливом якої-небудь чітко вираженої філософії або певного бачення світу [9]. Модерн-танець за своєю суттю – це алегорично – пластичне тлумачення внутрішнього світу людини, балетмейстера-постановника, танцівника. В лоні цього стилю виникла нова форма танцювання, яка і стала називатися «модерн-танець».

Витонченість, своєрідність і нестандартність модерн танцю примушує залучати до себе увагу людей з різним достатком, абсолютно несхожими інтересами, зайняття, що відрізняється по роду.

Модерн-танець немислимий без постаті знакової особистості, яка втілювала би ідею у своєму танці. Залежно від того, яка ідея танцю, будується хореографія, її форма. Пластика, ритм, настрої модерн-танцю знаходяться у безпосередній залежності від конкретного танцівника. «Я мріяла про інший танець. Я не уявляла собі його ясно, але навіпамачки йшла до невидимого світу, вгадуючи, що можу в нього увійти, варто тільки відшукати ключ» [5, с. 9]. «Я стала танцювати з тієї хвилини, коли навчилася стояти на ногах, і танцюю все життя. Людина, все людство, весь світ повинні танцювати. Так було, так завжди і буде. Люди марно прагнуть стати цьому на заваді і марно відмовляються розуміти, що це природне спонукання, закладене в нас природою. От і все» [5, с. 64] «Раніше ніж вийти на сцену, я повинна завести свою душу, як мотор. Коли мотор починає працювати, мої руки, ноги і все тіло рухаються мимоволі. Але якщо у мене немає часу, щоб привести душу в рух, я не в змозі танцювати» [5, с. 64].

Модерн-танцю властива миттєвість, висока доля імпровізації. Попри те, що в модерн танці використовуються фігури класичної школи танцю, він все одно характеризується винятковістю. Велика увага приділяється графіці руху, формі фігур, ритму і ракурсу виконання. Побудова танцю в основі своїй має візуальне сприйняття людини.

Модерн-танець – це своєрідний пласт в мистецтві танцювання, не схожий ні на класичний балет, ні на джаз-танець, ні на балетні танці. Як і усі ці напрями, він має свою, неповторну специфіку, витонченість, енергетику. Модерн танець виробив свою індивідуальну мову тіла, відмінну те інших танцювальних напрямів, тому що вимагає особливого підходу до його вивчення. Головною особливістю є вільний корпус танцюриста, що дозволяє рухатися природно і невимушено. Відмітною ознакою модерну є і включення елементів імпровізації в професійні постановки, коли танець народжується прямо на очах у глядача. Такі моменти роблять його живим і непередбачуваним, стимулюють розвиток творчого мислення не лише у хореографа, але і у кожного члена групи танцю.

Мистецтво танцю занадто широке, щоб обмежуватися тільки якою-небудь однією системою. Сьогодні хореографи усього світу шукають нові рішення, використовують нові образи та ідеї, щоб сформувати свою пластичну мову, щоб не залишатися в тіні.

Переважно літературною основою для джазових музично-хореографічних творів виступали авторські тексти з глибокою драматургічною сюжетною канвою, а також усна народна творчість. Джаз-танець додав ще одну форму візуалізації слова, зробив його «зримим». Спроба візуалізації літературного твору засвідчує про властивість джазу не тільки впливати на слухове сприйняття, а за допомогою танцю робить його ще й зримим, візуальним, здатним розкривати глибину змістовних пластів літературного лібрето [19, с. 82–83].

Саме тому в нас виникла ідея об'єднання у творчій хореографічній роботі «Макс і Лю» два

стили – танець модерн і теп-танець, які, здавалося на перший погляд, синтезувати неможливо. «Макс і Ло» – це експериментальна танцювальна теп-модерн вистава, прем'єра якої відбулася на сцені Львівської опери в рамках творчих робіт магістрантів кафедри режисури та хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка, створена за мотивами однойменної розповіді Сергія Остапенка, що опублікована в книзі «Чотирьохчастинні розповіді» [13]. В ній четверо танцівників: пара танцівників теп танцю та пара – модерн танцю.

Так, минуле наших героїв представлено танцем модерн. М'яке, ніжне, ліричне, воно не мало тієї свободи, яка стала властива їм сьогодні. Вони жили неповторністю кожної миті, тому що були закохані та щасливі. Їх щастя здавалося нескінченним і розвивалося, немов, за інерцією. Здавалось, що попереду їх чекала вічність! Але, життя не стоїть на місці. З роками світ наших героїв став мінливим, нудним і текучим. Життя втрачало свою різнобарвність. Яскраві фарби стерлися, вицвіли і перед нашими героями з'явилася невблаганність ходу часу, що пожирає життя.

Гострі конфлікти і інтриги, внутрішні тривоги і сумніви, передчуття швидких змін передані у виставі за допомогою степу. Швидкі темпи, точні синхронні акценти, чіткі удари, як найкраще демонструють почуття та переживання, які оволоділи нашими героями в момент зустрічі. Уривок, в якому герої минулого і сьогодення чергують модерн і теп танець, немов ведуть перекличку між часом, дає можливість глядачеві самостійно домислити відповіді на питання поставлені автором та виконавцем.

Таким чином, досліджуючи синтез в хореографії, необхідно зрозуміти їх хореографічний текст, мову танцю на якій говорить автор. У свою чергу постановникові необхідно докласти зусиль пере-

дати хореографію так, щоб глядач виразно зміг собі уявити той світ, який відобразив автор твору. Зміг зрозуміти і прочитати усі думки і почуття, які були вкладені в сюжет вистави, а головне зробити власні висновки, пережити власні переживання. Тоді з упевненістю можна буде сказати, що експеримент вдався [11; 12].

Висновки. Спираючись на вищевикладене, можемо зазначити, що об'єднання двох різних стилів і технік tap dance і modern dance у сучасній хореографічній виставі можна вважати проявом новаторського підходу в українській хореографії до вирішення нових хореографічних образів засобами протилежних за змістом і технікою виконання напрямків хореографії, що зумовлює виникнення нового продукту сценічної танцювальної дії.

Експериментальні хореографічні постановки, що народжуються із своєю індивідуальністю, не схожі на інші досить часто використовують саме синтез різноманітних напрямів та стилів сучасної хореографії. Саме у створенні таких видовищ найяскравіше проявляється синтез мистецтв. Це обумовлено бажанням митців балетмейстерів реалізувати свій неповторний творчий потенціал, не бути схожими на інших та створювати нові зразки та розкрити можливості функціонування синтезу стилів у хореографії ХХІ століття.

Саме тому виникає необхідність підвищувати рівень професійної освіти фахівців хореографічного мистецтва, розширювати їх художній кругозір та залучати їх до сучасного світового хореографічного процесу.

У підсумку вивчення історії становлення і розвитку мистецтва танцю, розширення знань в області сучасного танцю, відтворення почуттів, емоцій, життєвих ситуацій за допомогою рухів, об'єднання танцю з художніми образами – все це сформує нове відношення до хореографічного мистецтва в Україні та за її межами.

Список літератури:

1. Бежар М. Мить в житті іншого: Кн. 1. У чиему житті?; Кн. 2. Мемуари / пер. з фр. Москва : Російська творча палата, 1998. 240 с.
2. Конен В.Д. Народження джазу. Москва : Радянський композитор, 1984. 312 с.
3. Джаз. Техніка. URL: http://www.vestadance.ru/blog/post_1191416603.html (дата звернення: 05.09.2019).
4. Шереметьєвська Н.С. Прогулянка в ритмах степу. Москва : Друкарська справа, 1996. 240 с.
5. Дункан А. Моє життя. Москва : Центрополіграф, 2005. 139 с.
6. Наборщикова С.В. Баланчин і Стравінський: шляхи співдружності. Москва : Класика – ХХІ, 2009. 165 с.
7. Сараб'янов Д.В. Стиль модерн. Витоки, історія, проблеми. Москва : Мистецтво, 1989. 293 с.
8. Чепалов О.І. Хореографічний театр Західної Європи ХХ ст. Харків : ХДАК, 2007. 344 с.
9. Нікітін В.Ю. Модерн-джаз танець: Історія. Методика. Практика. Москва : ДІТМ, 2000. 440 с.
10. Плахотнюк О.А. Джаз-танець як феномен художньої культури: дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 «Теорія й історія культури»; ЛНУ ім. Івана Франка. Львів, 2016. 295 с.
11. Інтерв'ю для «Перше міське радіо Одеси». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IJBTOiLdpA4&t=82s> (дата звернення: 05.09.2019).
12. Інтерв'ю для Думської ТВ у програмі «Ні слова про політику». URL: https://www.youtube.com/watch?v=2AbuEBI_xAI&list=PLxYLU3MrkQIfDpsgnMnoGGBHWZ1HXgS_1&index=73 (дата звернення: 05.09.2019).
13. Григоренко А. Не быть похожим на других. «Вечерня Одеса». URL: <http://vo.od.ua/rubrics/lyudi-dela/42824.php> (дата звернення: 05.09.2019).
14. Плахотнюк О.А. Джаз-танець на академічній балетній сцені : генезис та персоналії. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка*. Вип. 8. Дрогобич, 2014. С. 164–169.
15. Плахотнюк О.А. Джаз-танець у бальній хореографії. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету: зб. наук. праць*. 2012. Вип. № 1. Т. 15. С. 26–33.
16. Плахотнюк О.А. Джаз-танець у контексті сучасного мистецтва України. *Вісник КНУ ім. Карпенка-Карого : зб. наук. праць*. 2013. Вип. № 12. С. 179–186.
17. Плахотнюк О.А. Стили і напрямки сучасного хореографічного мистецтва. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету : зб. наук. праць*. 2007. Вип. № 1. Т. X.). С. 32–36.
18. Плахотнюк О.А. Сценічні та побутові форми джаз-танцю. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка: зб. наук. праць*. 2013. Вип. № 10(269), частина II. Луганськ. С. 130–139.

19. Плахотнюк О.А. Формирование контемпорари-джаз-танца (Contemporary jazz-dance). *Сб. науч. статей. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2014. № 5(43), часть II. С. 144–147.

References:

1. Bezhar, M. (1998). *Myt v zhytti inshoho: Kn.1. U chyiemu zhytti?; Kn.2. Memuary [Instant in life other: Kn. 1. In whose life?; Kn. 2. Memoirs] / per. z fr. Moscow : Rosiiska tvorcha palata. (in Russian)*
2. Konen, V.D. (1984). *Narodzhennia dzhazu [Birth of jazz]. Moscow : Radianskyi kompozytor. (in Russian)*
3. Dzhaz. Tekhnika [Jazz. Technique]. URL: http://www.vestadance.ru/blog/post_1191416603.html (accessed 05.09.2019).
4. Sheremetievska, N.Ye. (1996). *Prohulianka v rytmakh stepu [A walk is in the rhythms of steppe]. Moscow : Drukarska sprava. (in Russian)*
5. Dunkan, A. (2005). *Moie zhyttia [My life]. Moscow : Tsentropolihraf. (in Russian)*
6. Naborshchikova, S.V. (2009). *Balanchyn i Stravinskyi: shliakhy spivdruzhnosti [Balanchin and Stravinsky: ways of concord]. Moscow : Klasyka – XXI. (in Russian)*
7. Sarabianov, D.V. (1989). *Styl modern. Vytoky, istoriia, problem [Style modern. Sources, history, problems]. Moscow : Mystetstvo. (in Russian)*
8. Chepalov, O.I. (2007). *Khoreorafichnyi teatr Zakhidnoi Yevropy XX st. [A choreographic theater of Western Europe of XX st.]. Kharkiv : KhDAK. (in Ukrainian)*
9. Nikitin, V.Yu. (2000). *Modern-dzhaz tanets: Istoriia. Metodyka. Praktyka [Modern-jazz is dance: History. Method. Practice]. Moscow : DITM. (in Ukrainian)*
10. Plakhotniuk, O.A. (2016). *Dzhaz-tanets yak fenomen khudozhnoi kultury : dys. ... kand. mystetstvovnavstva : 26.00.01 «Teoriia y istoriia kultury»; LNU im. Ivana Franka. Lviv. (in Ukrainian)*
11. Interv'iu dlia «Pershe miske radio Odesy» [Interview for «First city radio of Odessa»]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lJbTOiLdpA4&t=82s> (accessed 05.09.2019).
12. Interv'iu dlia Dumskoi TV u prohrami «Ni slova pro polityku» [Interview for Thought TV in the program «not words about a policy»]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=2AbuEBI_xAI&list=PLxYLU3MrkQIFDpsgnMnoGGBHWZ1HXgS_1&index=73 (accessed 05.09.2019).
13. Grigorenko, A. *Ne byt' pohozhim na drugih [Do not be like others]. «Vechirnja Odesa»*. URL: <http://vo.od.ua/rubrics/lyudi-dela/42824.php> (accessed 05.09.2019).
14. Plakhotniuk, O.A. (2014). *Dzhaz-tanets na akademichnii baletnii stseni: henezys ta personalii [Jazz Dance on the Academic Ballet Stage: Genesis and Personality]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskyi zbirnyk prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu im. I. Franka, vyp. 8, pp. 164–169. (in Ukrainian)*
15. Plakhotniuk, O.A. (2012). *Dzhaz-tanets u balnii khoreografii [Jazz dance in ballroom choreography]. Visnyk Mizhnarodnogo Slov'ianskoho universytetu : zb. nauk. prats, vyp. 1, T. 15, pp. 26–33. (in Ukrainian)*
16. Plakhotniuk, O.A. (2013). *Dzhaz-tanets u konteksti suchasnoho mystetstva Ukrainy [Jazz dance in the context of contemporary art of Ukraine]. Visnyk KNU im. Karpenka-Karoho : zb. nauk. prats, vyp. 12, pp. 179–186. (in Ukrainian)*
17. Plakhotniuk, O.A. (2007). *Styli i napriamky suchasnoho khoreorafichnogo mystetstva [Styles and trends of contemporary choreographic art]. Visnyk Mizhnarodnogo Slov'ianskoho universytetu : zb. nauk. prats, vyp. № 1, T. X, pp. 32–36. (in Ukrainian)*
18. Plakhotniuk, O.A. (2013). *Stsenichni ta pobutovi formy dzhaz-tantsiu [Stage and everyday forms of jazz dance]. Visnyk LNU im. T. Shevchenka : zb. nauk. prats, vyp. № 10(269), chastyna II, pp. 130–139. (in Ukrainian)*
19. Plakhotnjuk, O.A. (2014). *Formirovanie kontemporari-dzhaz-tanca (Contemporary jazz-dance) [Formirovanie kontemporari-jazz-tanca (Contemporary of jazz-dance)]. Sb. nauch. statej. Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i juridicheskie nauki, kul'turologija i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki, no 5(43), chast' II, pp. 144–147. (in Russian)*